

ΟΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ (Συμβολή στην Ιστορία της ελληνικής Αρχαιολογίας)

Η συστηματική έρευνα της αρχαίας ελληνικής τέχνης και αρχιτεκτονικής, που αρχίζει να διαφαίνεται στα μέσα του 18ου αιώνα, είναι στενά συνυφασμένη με τις γενικότερες πολιτειακές και κοινωνικές αλλαγές στην Ευρώπη την εποχή αυτή. Η αρχαία ελληνική τέχνη, που μέσα από το έργο του Johann Joachim Winckelmann¹ έχει ήδη διαφοροποιηθεί από τη ρωμαϊκή, χρησιμοποιήθηκε, στη νέα εποχή της ανάπτυξης του φιλελεύθερου αστικού πνεύματος, σαν συνώνυμο της προόδου και της ελευθερίας.

Δρ. Αντρέας Ανδρέου

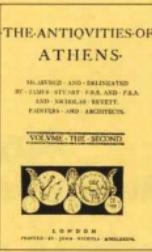
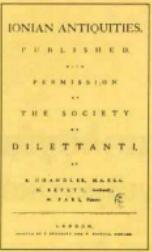
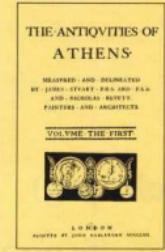
Αρχαιολόγος-Ιστορικός Ειδ. Επιστ. Α.Π.Θ. -Παιδαγωγικό Φλώρινας

Από τη Ρώμη, που αποτελούσε το κέντρο της τέχνης και απ' όπου πήγαζε ο ενθουσιασμός για την ελληνική αρχαιότητα, ξεκίνησαν οι Άγγλοι αρχιτέκτονες και ψηφιαράφοι James Stuart και Nicholas Revett στα 1751 το περιπτετεόδες ταξίδι τους για την Ελλάδα, χώρα που βρισκόταν ακόμη κάτω από την κυριαρχία της Ανατολής. Παρέμεναν στην Ελλάδα πάνω από τρία χρόνια και, κάτω από μεγάλες δύσκολιες και αντίξεος συνθηκών που είχαν ως αντιμετώπισον, αποτύπωσαν με μεγάλη ακρίβεια τα πρώτα κλασικά αρχιτεκτονικά οικόδομάματα. Τα μνημεία της Ακρόπολης και της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας, και ανάμεσα σ' αυτά το υστεροκλασικό μνημείο του Λουσικάτη, αποτυπώθηκαν με πολλές λεπτο-

μέρειες και συμπειριελθήθηκαν σ' έναν μεγαλύτερο χάρτη της Αθηναϊκής αυτής της έρευνας ανέλαβε η Society of Dilettanti, στο Λονδίνο. Ο πρώτος τόμος², με θαυμάσια χαρακτικά, κυκλοφόρησε, μετά από μεγάλη καθυστέρηση, το 1762 και βρήκε μεγάλη απήχηση σ' ολόκληρη την Ευρώπη (εικ. 1). Τον αγώνα όμως για την πρώτη δημιουργία των αρχαίων ελληνικών μνημείων είχε ήδη κερδίσει ο Γάλλος αρχιτέκτονας Julien Le Roy: παρέμεινε στην Ελλάδα στα 1754 για τρεις περίπου μήνες και το έργο του «Les ruines des plus beaux monuments de la Grèce»³ (εικ. 2), με πρόχειρα σχέδια, μπόρεσε να εκδοθεί πολύ πριν από αυτά των Stuart και Revett, στα 1758.

Ακολούθησε στα 1769 ο πρώτος τόμος του έργου «Ionien Antiquities» (εικ. 3) των Richard Chandler, Nicholas Revett και William Pars⁴, με την ανακριβή αποτύπωση του ναού της Αθηνάς στην Πριήνη και του ναού του Απόλλωνα στη Διόδημα. Ο δεύτερος τόμος του έργου «Antiquities of Athens» (εικ. 4), με έξοχες αποτυπώσεις, και ιδιαίτερα αυτή του Ερέχθειου, κυκλοφόρησε στα 1787, λίγο πριν από τη γαλλική επανάσταση, και η υποδοχή του ήταν ενθουσιωδής. Από την εποχή αυτή και έπειτα μεγαλώνει το ενδιαφέρον για τις ελληνικές αρχαιότητες και τα τελεία για την Ελλάδα και τη Μικρά-Ασία πολλαπλασιάζονται.

Στη Γερμανία ξεκινάει μια συστηματική έρευνα και ενασχόληση με

την αρχαία ελληνική τέχνη, στην αρχή στο Dessau, στην αυλή του πρίγκιπα Leopold Friedrich Franz, και αργότερα, μετά την άνοδο του Friedrich Wilhelm II, και με τους Langhans, Erdmannsdorff, Gilly (πατέρα και γιο), Gentz, και Hirt, το Βερολίνο που απέκτησε τη φήμη του κατ' εξοχήν κέντρου του κλασισμού. Κανένας δώμας από τους αρχιτέκτονες αυτούς δεν ταξιδεύει ποτέ του στην Ελλάδα. Η έρευνα τους στην κλασική αρχιτεκτονική στηρίζονται περισσότερο πάνω στα έργα των Αγγλών και Γάλλων, που αναφέρουμε πιο πάνω.

Οι Βερολινέζοι αρχιτέκτονες ταξίδευαν παραδοσιακά στην Ιταλία, όπου μελετούσαν τα μνημεία της αρχαίας και νέας Ρώμης. Επιστημονικό ενδιάφέρον για αρχαία ελληνικά οικοδομήματα στην ιταλικό έδαφος δείχνει για πρώτη φορά ο Heinrich Gentz, από το Breslau, στον οποίο το 1790 χρονείται υποτροφία από το Βερολίνο για την εξέρευνση και καταγραφή των ελληνικών αρχαιοτήτων στην Ιταλία. Στο πεπέντε των ερευνών του στάθμηκαν οι δωρικοί ναοί της Ποσειδωνίας. Ο Gentz αποτύπωσε και περιέγραψε τεχνικές λεπτομέρειες, επιστύλαι και αρχιτεκτονικά μέρη, και σχεδίασε ολόκληρες πόλεις σε λίμανα για να αποδώσει την τοπογραφική θέση των μεμονωμένων μνημείων που μελετούσε⁵. Τα σχέδιά του συνοδεύονται από λεπτομερείς σημειώσεις, μέσα από τις οποίες φινίσται ότι δεν ενδιαφέρεται αποκλειστικά για τη χρονισμοποίηση και μεταφορά των στοιχείων της αρχαιότητας στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της εποχής του. Η προσπάθεια του Gentz να γνωρίσει έναν κόμισμά όγκωστο για' αυτόν γίνεται ολοφάνερη. Προσπαθεί, μέσα από την παράστωση που ήδη έχει δημιουργήσει ο Winckelmann, να κατανοήσει αυτό που ο

Winckelmann ονομάζει «μεγαλόπετρα απλό» και «ήρεμα επιβλητικό»¹.

Χρειάστηκε να περάσει από τότε σχεδόν ένας ολόκληρος αιώνας, για να ξεκινήσουν και οι Βερολινέζοι αρχιτέκτονες την έρευνά τους στην Ελλάδα. Οι μαθητές του Karl Friedrich Schinkel, Eduard Schaubert και Stamatis Κλεάνθης, ταξίδευσαν ως νέοι απόφοιτοι της Αρχιτεκτονικής Ακαδημίας του Βερολίνου στα 1830 στην Ελλάδα, και πρωθυΐουν σημαντικά στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους την αρχαιολογική έρευνα, τη συντήρηση των μνημείων καθώς και την εκπόνηση των σχεδίων της πόλης της Αθήνας. Η τοπογραφία και αναζήτηση των αρχαιοτήτων της Αθηνάς ξεκίνησε παράλληλα με την αποτύπωση ενός σχεδίου της πόλης της Αθήνας, σχεδίου που ζήτησε ο Θωμάς από τους Eduard Schaubert και Stamatis Κλεάνθη (εικ. 5⁶).

Για τα κατανόηση της αρχαίας ελληνικής τέχνης και αρχιτεκτονικής, τη γένεση και την ανάπτυξη της, πέρα από την αναζήτηση και αποτύπωση των μνημείων, κρίθηκε αναγκαία και η μελέτη του έργου του θεωρητικού Ρωμαίου αρχιτέκτονα Βιτρούβιου. Στα 1796 δημοσιεύει ο August Rode μια πλούσια σε σχόλια γερμανική μετάφραση του Βιτρούβιου, και τέσσερα χρόνια αργότερα μια νέα λατινική έκδοση⁷, της οποίας το εξώφυλλο σχεδίαζε ο αρχιτέκτονας Christian Genelli με μια αναπαράσταση του Μαυσωλείου της Αλικαρνασσού (εικ. 6) (ένας από τα επιτάθματα), βασισμένη στις πληροφορίες του Βιτρούβιου και του Πλίνιου. Μέσα λοιπόν από τις πρώτες αποτυπώσεις των ελληνικών μνημείων και τις συγκρίσεις με τις πληροφορίες από το κείμενο του Βιτρούβιου ξεκινάει μια συζήτηση

με θέμα ο «αρχαίος ελληνικός νάος και οι θέσεις του Βιτρούβιου», καθώς επίσης και η συζήτηση για την περιβόητη πληροφορία του, ότι η ελληνική αρχιτεκτονική στην πρώτη της φάση, ξεκινάει ως ξύλινη και περνάει αργότερα στη χρησιμοποίηση της πέτρας και του μαρμάρου.

Οι σύντομες αυτές αναφορές αποκαλύπτουν τη μεγάλη συμβολή των Αγγλών, των Γάλλων και αργότερα των Γερμανών αρχιτεκτόνων στην αρχή της Ιστορίας της ελληνικής Αρχαιολογίας, με τις πρώτες τους μελέτες, αποτυπώσεις και δημοσιεύσεις των σημαντικότερων μνημείων της Αρχαιότητας.

To φωτογραφικό υλό προέρχεται από το βιβλίο, Katalog Berlin und die Antike, Herausgegeben von Willmuth Arenhoevel (1979), σε. 293 κ. ε., εικ. 578, 591, 581, 583, κ. 771.

Σημειώσεις

1) Johann Joachim Winckelmann, 1717-68. Στο βασικό του έργο με τίτλο «Ιστορία της τέχνης της Αρχαιότητας», 1764, ο Βίνκελμαν ερμήνευε την αρχαία ελληνική τέχνη, τονίζοντας τη «μεγαλοπρέπη απλότητά» της και την «ήρεμη επιβλητικότητά» της – αντίληψη που θα παρέμενε και η κυριαρχή απόψη για μεγάλο χρονικό διάστημα.

2) James Stuart - Nicholas Revett, The Antiquities of Athens. Measured and Delineated by James Stuart FRS and FSA and Nicholas Revett, Painters and Architects. Volume the First. London printed by John Haberkorn. MDCCCLXII.

3) Julien Le Roy, Les ruines des plus beaux monuments de la Grèce: Ouvrage divisé en deux parties..., Par M. Le Roy, Architecte, ... Paris M.DCC.LVIII.

4) Richard Chandler - Nicholas Revett - William Pars., Ionian Antiquities,

published with permission of the Society of Dilettanti, by R. Chandler, M.A.F.S.A., N. Revett Architect; W. Pars, Painter.

London, printed by T. Spilsbury and W. Haskeil, MDCCCLXIX.

5) H. Gentz, Unediertes Manuskrift einer Reisebeschreibung aus der Jahr 1792.

6) S. Russak, Deutsche Bauen in Athen (1942) 27, 32.

7) K. Μπίρης, Αι Αθήναι, (1966) 27, 33.